

Susanna Mattila-Connor

TUNNEKOKEMUKSET JA VÄHEMMISTÖ- STRESSI TRANSLASTEN JA -NUORTEN VANHEMPIEN PUHEENVUOROISSA

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Susanna Mattila-Connor: Tunnekokemukset ja vähemmistöstressi translasten ja -nuorten vanhempien puheenvuoroissa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2022

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen teoriaohjaavan laadullisen sisällönanalyysin keinoin translasten vanhempien puheenvuoroja verkkolehtiaineistossa. Transsukupuolisten lasten ja -nuorten perheistä on tehty vain vähän tutkimusta. Kuitenkin monissa perheissä kohdataan sukupuolen moninaisuus, kun lapsi ilmaisee sukupuoliristiriitää, eli ei tunne kuuluvansa syntymäsukupuoleensa.

Tutkimuskysymykseni on, millaisia tunnekokemuksia translasten ja -nuorten vanhempien puheenvuoroihin sisältyy sekä sisältyykö heidän kokemuksiinsa vähemmistöstressistä kieliviä elementtejä. Olenkin nostanut esiin tunnekokemuksia ja vähemmistöstressin ilmauksia ja analysoinut niitä käyttämällä apuna tulkintakehikkoa, jonka perustuu aiempaan tutkimukseen aiheesta.

Vähemmistöstressi on syrjityn ja stigmatisoidun vähemmistön kokemaa erityistä kuormitusta. Se voi olla proksimaalista tai distaalista. Proksimaalinen kuormitus liittyy suoraan syrjinnän kokemukseen ja distaalinen kuormitus sen ennakkointiin ja pelkoon. Vähemmistöstressi on yhteydessä huonompaan psyykkiseen ja fyysiseen terveydentilaan enemmistöväestöön verrattuna. Aikaisemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu itse vähemmistöön kuuluvia henkilöitä, tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten vanhempia on tutkittu yhtenä ryhmänä. Tässä tutkielmassa tarkastelen vähemmistöstressin merkkejä translasten ja -nuorten vanhemmissa, sillä on tarpeen saada erityisesti heitä koskevaa tutkimustietoa.

Tutkimusaineistossani vanhempien tunnekokemukset vaihtelivat alkujärkytyksestä ja häpeästä muutosprosessin kautta selviytymiseen ja optimismiin. Kaikki vanhemmat tunsivat tai olivat tunteneet pelkoa ja huolta lapsensa tulevaisuudesta. Käytännön arkeen sisältyi erilaisia ”pieniä nöyryyksiä”, kuten matkustamiseen liittyvää syrjinnän pelkoa. Tutkimushavaintoni ovat saman suuntaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa esiintyneet vanhempien tunnekokemukset. Aineistoni analyysissä havaitsin kaikissa vanhempien puheenvuoroissa merkkejä vähemmistöstressistä, mikä vahvisti esittämäni hypoteesin.

Tutkimukseni johtopäätöksenä teen kolme toimintapolitiikkasuositusta. Ensimmäkin suosittelen transihmisiä ja sukupuolen moninaisuutta koskevan tiedon tason parantamista sosiaali- ja terveydenhuollossa, sekä työn pohjaksi asetettujen arvojen, periaatteiden ja säädösten yhdenmukaista noudattamista kasvatuksen ja koulutuksen piirissä kautta Suomen, sekä sukupuolisensitiivistä työtettä. Toiseksi suosittelen tuen lisäämistä translasten vanhemmille, jotta heillä on paremmat edellytykset turvata lapsensa suotuisa kasvu ja löytää keinoja selviytyä itse kuormittavassa tilanteessa. Kolmanneksi korostan, että kun ihmiset voivat elää omana itsenään piilottelematta, kohtaamisista syntyy suvaitsevaisuutta ja sen kautta lasten ja vanhempien elämä on helpompaa.

Avainsanat: sukupuolen moninaisuus, transsukupuolisuus, stigma, vähemmistöstressi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Transsukupuoliset lapset ja nuoret ja heidän vanhempansa tutkimuksen valossa	4
3	Transsukupuolisuus ja vähemmistöstressi	11
3.1	Mitä transsukupuolisuus on?	11
3.2	Syrjinnän kokemukset ja pelko: vähemmistöstressin jäljillä	13
4	Tutkimusasetelma	17
4.1	Tutkimuskysymys	17
4.2.	Aineisto	17
4.3	Tutkimusmenetelmä	20
5	Tunnekokemukset ja vähemmistöstressi aineistossa	22
5.1	Vanhempien tunnekokemukset	22
	Johtopäätökset	30
	Lähteet	33
	Liite 1. Aineisto	36
	Liite 2. Termilaatikko	37

1 Johdanto

”Äiti, sydämessäni olen aina ollut tyttö ja minun nimeni on Anni.”

Kun ihminen syntyy, hänelle määritellään sukupuoli, joka on pakollinen henkilötieto. Biologisten tunnuspiirteiden perusteella vastasyntynyt sijoitetaan jompaankumpaan kahdesta käytössä olevasta sukupuolikategoriasta ja määritetty sukupuoli oletetaan pysyväksi. Ajattelumme, kulttuurimme ja tapamme järjestää yhteiskuntaa perustuu tähän kahden sukupuolen järjestelmään, binaariseen sukupuolijärjestykseen (Rossi 2010, 23-24).

Edellisen lainauksen Anni määritettiin syntyessään pojaksi. Aina ihmisen itse kokema sukupuoli ei vastaa syntymäsuupuolta: Annikin tuntee sisimmässään olevansa tyttö. Silloin kun ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan ei vastaa hänen syntymässä määriteltyä sukupuoltaan ja hän kokeekin kuuluvansa toiseen sukupuoleen, hän on transsukupuolinen. Sukupuolen moninaisuus, jota ilmenee monilla eläinlajeilla, ihmiselläkin, haastaa totutun tapamme ajatella ja järjestää asioita (SMOK 2021, 10.) Tästä perusasiasta seuraa kaikki tässä tutkielmassa käsitelty.

Näkyviä transihmisiä ole suomalaisessa yhteiskunnassa juuri ollut ennen vuotta 2010 (Huuska 2010, 158), jolloin media uutisoi laajasti Imatran silloisen kirkkoherran nykyisen Marja-Sisko Aallon transsukupuolisuudesta. Aalto oli tuolloin 53-vuotias ja hän on kertonut tunteneensa itsensä naiseksi koko elämänsä ajan (YLE 2020.) Monet ovat hänen laillaan pitäneet tuntemuksensa omana tietonaan lapsuudenperheessään aikuisiksi asti ennen kuin ovat mahdollisesti hakeutuneet korjaamaan sukupuoltaan. Nykyisin tilanne on toinen, kuten kuvaan luvussa kolme.

Transsukupuolisuudesta, myös translapsista ja heidän vanhemmistaan, on tullut myös aikamme niin sanottujen kulttuurisotien materiaalia. Myöhemmin luvussa neljä käsittelen esimerkin omaisesti tapausta, jossa kulttuurisota ulottuu myös tieteellisen tutkimuksen kentälle. Ideologisen kuohunnan, ”pelkän kulttuurisodan”, sijaan tarvitaan mielestäni tutkimusta ja

keskustelua siitä, mitä rakenteellisia yhteiskunnallisia muutoksia tulisi käytännössä tehdä transihmisten tasa-arvon saavuttamiseksi (Saukko 2021).

Transsukupuolisia lapsia ja nuoria on tutkittu Suomessa osana esimerkiksi Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimusta ja Kouluterveyskyselyä. Translasten ja -nuorten vanhemmista ja perheistä, joiden rooli on jokaisen nuoren elämässä tärkeä, ei suoraa tutkimustietoa juuri ole. Tiedämme nuoria koskevista tutkimuksista, että vanhemmat voivat suhtautua eri tavoin ja että heidän tukensa ja hyväksyntänsä ovat tärkeitä nuoren hyvinvoinnille (Huuska 2010, 158; Abreu ym. 2021, 462). Sukupuolivähemmistöön kuuluvat, myös lapset ja nuoret, kokevat kuormitusta, joka heikentää heidän hyvinvointiaan ja johon vanhempien asenteilla on vaikutusta (Toomey 2021; Horton 2022). Täten onkin mielestäni aika kohdistaa tutkiva katse vanhempien kokemukseen. Haluan tutkia sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten ja lasten vanhempien kokemia tunteita, sekä sitä kokevatko hekin vähemmistöstressiä ja kuinka se ilmenee.

Aineistoni koostuu verkkolehdistä ilmestyneistä translasten ja -nuorten vanhempien puheenvuoroista, joita olen tutkinut käyttäen menetelmänäni laadullista sisällönanalyysiä. Vanhempien kokemuksen parempi ymmärtäminen on avain perheiden hyvinvointia parantaville politiikkatoimille. Antamalla vanhemmille ääni ja analysoimalla heidän kertomaansa voidaan myös tutkimustiedon avulla pieneltä osalta vastata transsukupuolisiin kohdistuviin ennakkoluuloihin yhteiskunnassa. Tämä on sitäkin ajankohtaisempaa nyt kun Sanna Marinin hallitus on antamassa esityksen, jolla pyritään saaman aikaan parannettu, itsemääräämisoikeutta ja yhdenvertaisuutta kunnioittava laki sukupuolen vahvistamisesta, translaki, (563/2002), kuten perustuslaki ja Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset edellyttävät (sosiaali- ja terveysministeriö 2021).

Kimmokkeena tälle kandidaatintutkielmalleni on ollut paitsi kiintoisan, suuressa muutoksessa olevan ilmiön tutkiminen myös vapaaehtoistyöni transsukupuolisten henkilöiden läheisille ja vanhemmille tarkoitettujen vertaisryhmien ohjaajana Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksessa (SMOK) Seta ry:ssä. Olen myös itse aikuisen transihmisen vanhempi, kokemusasi-
antuntija ja aktivisti. Tätä taustaa vasten on luonnollista, että tutkielmani sijoittuu trans-
emansipatoriseen viitekehykseen. Tavoitteeni on tuottaa tietoa, joka edistää transihmisten ja

heidän perheidensä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, sekä osaltaan purkaa cis- ja heteronormatiivisuutta yhteiskunnassa.

Tutkielmani sisältää neljä lukua, joista ensimmäinen on tämä johdanto. Sen jälkeen luvussa kaksi käyn läpi aiempaa transsukupuolisuuteen ja perheisiin liittyvää tutkimusta. Luvussa kolme selvitän tarkemmin keskeisten käsitteiden, kuten transsukupuolisuuden, stigman ja vähemmistöstressin sisältöä, sekä esittelen vähemmistöstressiteorian yksityiskohtaisemmin. Luvussa neljä käsittelen tutkimusasetelmaa eli tutkimuskysymystä, aineistoa ja -menetelmää sekä tutkimuseettisiä seikkoja. Luku viisi sisältää tutkimuksesta tekemäni johtopäätökset ja niihin perustuvia suosituksia. Tärkeimmät termit on koottu liitteenä 1 olevaan termistöön.

2 Transsukupuoliset lapset ja nuoret ja heidän vanhempansa tutkimuksen valossa

Tarkastelen tässä tutkielmassani sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten vanhempia. Ensin katse sukupuolivähemmistöihin. Kun ihminen ei koe kuuluvansa hänelle synty-mässä määriteltyyn sukupuoleen, hän kokee sukupuoliristiriitaa ja hänen identiteettinsä on transsukupuolinen. Maailman terveysjärjestö käyttää kattotermiä *transgender* kaikista moninaisuuteen kuuluvista, jotka kokevat sukupuoliristiriitaa (WHO.) Käytän tutkielmassani kattotermiä sukupuolivähemmistöön kuuluva ja transsukupuolinen osin päällekkäin. Käsittelem transsukupuolisuutta tarkemmin luvussa 3.1.

Lapsuudenperhe sekä kaveri- ja ystäväpiiri osallistuvat aina jollain tavalla nuoren kasvami-seen aikuisuuteen, vaikka heidän merkityksensä on kullekin nuorelle erilainen (Taavetti ym. 2020, 25). Mitä nuorempi lapsi on, sitä vähemmän autonomiaa ja päätösvaltaa hänellä on. Esimerkiksi pienen lapsen vaatteet ja hiusmalli, kumpikin tärkeitä identiteetin ilmaisussa, ovat täysin vanhempien päätettäviä asioita. Vanhemmilla on myös olennaisen tärkeä rooli siinä, saako lapsi tai nuori identiteettiään tukevia terveydenhuollon palveluja vai ei (Toomey 2021, 100.) Nuoren mahdollisuus toteuttaa seksuaali- tai sukupuoli-identiteettiään per-heessä riippuu muun muassa asuinpaikasta, yhteiskuntaluokasta, etnisyydestä, kykyisyydestä, terveydentilasta ja uskonnollisuudesta (Taavetti ym. 2020, 27). Näin intersektionaalinen lähestymistapa on hyödyllinen tarkasteltaessa transnuorten ja heidän perheidensä elämää. Intersektionaalisuus tarkoittaa lähestymistapaa, joka huomioi moniperustaisesti sukupuolen, luokan, rodun, kykyisyyden sekä muut risteävät ominaisuudet ja identiteetit tarkas-teltaessa ihmisten asemaa yhteiskunnassa ja erityisesti heidän kokemaansa syrjintää. Alun-perin mustien naisten aseman hahmottamiseen käytettyä käsitettä hyödynnetään nykyisin monin tavoin niin teoreettisen tutkimuksen kuin aktivismienkin piirissä (Cho, Crenshaw & McCall 2013, 807.) Useampaan vähemmistöön kuuluvista nuorista ei ole Suomessa juuri tehty tutkimusta (Taavetti ym. 2020, 37), mutta lisääntyvä maahanmuutto nostaa esiin kysymyksiä eri taustoista tulevien transnuorten tilanteesta.

Voidaan olettaa, että samalla kun nuoren mahdollisuus toteuttaa identiteettiään on riippuvainen esimerkiksi perheen luokka-asehasta, asuinpaikasta ja uskonnollisuudesta, myös vanhemmuuden kokemus on erilainen. Toisaalta ranskalainen tutkimusryhmä (Boivin ym. 2020, 82) esittää kliiniseen työhön perustuvan havainnon, että perheen keskinäinen vuorovaikutus näyttäisi vaikuttavan sosiaalisia tekijöitä enemmän transsukupuolisuuden hyväksymiseen. Tutkittaessa transihmisiä useita vuosia transition jälkeen on todettu, että muiden seikkojen ohella heidän hyvinvointinsa vaikuttaa läheisten hyvinvointi ja oma hyväksytyksi tuleminen perheessä (SMOK 2021, 25). Perheen tuki kannattelee nuorta sekä vähentää stressiä ja mielenterveysongelmia (Boivin ym. 2020, 82).

Nuoret saattavat pelätä vanhempien suhtautumista identiteetistä kertomiseen, mutta vuonna 2013 toteutetun Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimuksen mukaan useimmiten turhaan: yli 80 prosentissa tapauksista vanhempien suhtautuminen oli myönteistä tai neutraalia, vaikka monet nuoret kertovat myös vanhempien olevan huolissaan esimerkiksi kiusaamisesta (Taavetti ym. 2020, 30). Kouluterveyskyselyssä 2019 saatiin Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimusta huolestuttavampi tulos, sillä siinä noin 40 prosenttia vastanneista transnuorista ei kokenut voivansa luottaa vanhempien tukeen (SMOK 2020, 20). Vanhempien asenteita on myös tutkittu kyselyin. Ylen Akuutti-ohjelman Taloustutkimuksella suorittaman kyselytutkimuksen mukaan 17 prosenttia vastanneista kertoi, että olisi pettynyt lapsen ajatuksiin, muttei näyttäisi sitä lapselleen. Vain viisi prosenttia ei hyväksyisi, jos lapsi kyseenalaistaisi sukupuolensa. Äideistä 80 prosenttia ja isistä 62 prosenttia hyväksyisi lapsensa sellaisena kuin tämä haluaa olla. Nuoret aikuiset hyväksyisivät lapsensa transsukupuolisuuden useammin kuin vanhemmat ikäryhmät, mutta vanhimmassakin ikäryhmässä, eli 65–79-vuotiaissa, 64 prosenttia hyväksyisi lapsen transsukupuolisuuden. Tutkimusta varten haastateltiin lähes tuhat 15–79-vuotiasta suomalaista (Yle 2018.)

Äideistä siis 20 prosenttia ja isistä 38 prosenttia ei vastannut hyväksyvänsä lastaan sellaisena kuin tämä on. Koska äidit ovat näiden lukujen perusteella isiä hyväksyvämpiä, perheissä saattaa olla erimielisyyksiä vanhempien kesken lapsen sukupuolen ilmaisusta, mahdollisista sukupuolidysforian hoidoista ja käytännön järjestelyistä kotipiirissä ja kodin ulkopuolella. Toisaalta on mahdollista, ettei kumpikaan vanhempi hyväksy lasta. Ääritapauksissa nuori joutuu

muuttamaan pois lapsuudenkodistaan ja jopa katkaisemaan välit vanhempiinsa itseään suojellakseen (SMOK 2021, 31). On mahdollista, ettei vanhempi pysty tukemaan nuorta, jos tilanne on hänelle itselleen vaikea. Sukupuolen moninaisuus on käsitteenä edellyttäjä ajattelutavan muutosta, mikä saattaa olla transnuorten vanhemmille haasteellista. Tämä ei kuitenkaan selitä äärimmäisiä tapauksia, joissa nuori torjutaan täysin. Suomessa tavataan Tampereen yliopiston psykiatrian professorin Riittakerttu Kaltiala-Heinon, sekä sukupuoli-identiteetin tutkimuksiin perehtyneiden psykiatrien Marja Työläjärven ja Laura Suomalaisen mukaan äärimmäisen harvoin esimerkiksi lastensuojelutoimia edellyttäviä vanhempien viha-reaktioita nuorten perheissä sukupuoli-identiteetin tutkimusten yhteydessä, vaikka muissa maissa tällaista on raportoitu tapahtuvan (2018, 2043). Omat tai lähipiirin uskonnolliset asenteet saattavat omien havaintojeni mukaan vaikuttaa voimakkaasti vanhemman kokemukseen ja toimintaan joko odotuksina tai suoranaisena painostuksena. Vanhemmat saattavat myös tuntea häpeää tai syyllisyyttä, mikäli he eivät sisäistä, ettei sukupuolen kokemukseen voi nykytiedon valossa vaikuttaa kasvatuksella eikä se ole yksilön oma valinta (SMOK 2021, 15). Sosiaalinen transitio on usein lapsen aloitteesta lähtöisin, ei niinkään vanhempien. Tämä kuvastaa sitä, että vanhemmat, joiden elämään ja maailmankuvaan cisnormatiivisuus (kaikki ovat cissukupuolisia tai ainakin heidän pitäisi olla) kuuluu itsestään selvästi, saattavat olla haluttomia tarttumaan transition tarjoamaan mahdollisuuteen. He tarvitsevatkin tukea kyetäkseen päästämään irti kontrollista ja osoittamaan rakkautta, tukea ja aitoa hyväksyntää translapsiaan kohtaan (Horton 2022, 11.) Suomalaisten asiantuntijoiden mukaan nuorten kohdalla on parasta olla erityisesti kannustamatta tai kieltämättä. He näkevät liialliseen sosiaaliseen transitiioon kannustamisen merkinä lapselle siitä, ettei hän kelpaa (Kaltiala-Heino ym. 2018, 2044). Oma kokemukseni translasten ja -nuorten perheistä on, että he suhtautuvat vastuullisesti ja lasta kunnioittaen mahdolliseen sosiaaliseen transitiioon.

Jennifer M. Birnkrant ja Amy Przeworski (2017) toteavat, että vanhempien hyväksyviin asenteisiin ja siihen mitä he ovat kokeneet transsukupuolisten lastensa kanssa on kohdistunut vain vähän tutkimusta. Näiden tutkimusten tuloksina on nostettu esiin yhteisiä teemoja, kuten vanhempien huolet omaan kokemukseensa liittyen, huolet lasten hyvinvoinnista ja kokemuksesta sekä huoli tulevaisuudesta (133). Cal Hortonin tuoreen artikkelin (2022, 2) mukaan nämä tutkimukset tarjoavat myös välähdyksiä siitä, millä tavalla vanhemmat tukevat lastaan

ennen murrosikää tapahtuvassa sosiaalisessa siirtymässä koettuun sukupuoleen. Näissä havainnoissa painopiste on ollut vanhempien matka lastaan tukeviksi vanhemmiksi, transsukupuolisuuden hyväksymiseen vaikuttavat tekijät, sekä haasteet, joita vanhemmat ovat kohdanneet ajaessaan lastensa asiaa. Useissa tutkimuksissa tarkastellaan sitä, miten risteävät epätasa-arvoisuuden ja syrjäyttämisen akselit vaikuttavat vanhempien kykyyn tukea ja puolustaa translastaan (Horton 2022, 2.)

Aiemmassa tutkimuksessa kaikki seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt on usein niputettu yhden HLBTIQ-sateenvarjon (kts termilaatikko, liite 1) alle. Tästä on seurannut yleistystä, jotka pätevät tutkimukseni kannalta olennaisesti sukupuolivähemmistöihin vain osittain. Esimerkiksi HLBTIQ-ryhmiin kuuluvat ihmiset kärsivät ominaisuuksiensa vuoksi kuormituksesta, josta seuraa valtaväestöä suurempi mielenterveysongelmien ja itsetuhoisuuden määrä. Kuitenkin HLBTIQ-ryhmän sisällä sukupuolivähemmistöjen itsetuhoisuus, itsemurha-ajatukset, yritykset ja itsemurhat ovat paljon yleisempiä kuin muissa ryhmissä (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021,). Nuoria sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvia (sateenkaarinuoria) liikuntatunneilla tutkineet Päivi Berg ja Marja Kokkonenkin (2020) tiedostavat, etteivät ei-heteroseksuaaliset ja trans*ihmiset (tutkijoiden käyttämä muoto) muodosta yhtenäistä ryhmää. Siksi olisikin hyvä erotella tutkimuksissa vielä paremmin, mistä ryhmästä puhutaan. Oma tutkimukseni on rajattu sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten- ja nuorten vanhempiin, vaikka sen tulokset saattavatkin antaa viitteitä muiden vähemmistöjen vanhempien kokemuksista.

Ilan H. Meyer (jonka esittämään vähemmistöstressiteoriaan palaan tarkemmin tutkielman seuraavassa luvussa) ym. käsittelevät (2021) artikkelissaan seksuaalivähemmistöjen kokeaman kuormituksen määrää suhteessa yhteiskunnassa tapahtuneisiin, HLBTIQ-vähemmistöihin kohdistuvien asenteiden muutoksiin. He olettivat, että homofobian ja syrjinnän vähentyminen heijastuisi sisäistetyn syrjinnän vähentymisenä kolmea eri kohorttia tutkittaessa. Kyselyaineistoon kuului myös sukupuolivähemmistöön kuuluvia, mutta heidät rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle tulevaa tutkimusta varten. Näin emme vielä saa tietää, miten transväestön aseman muutokset heijastuvat koettuna kuormituksena. Nyt saadut tulokset eivät täysin tue ajatusta sisäistetyn syrjinnän vähentymisestä seksuaalivähemmistöjen osalta, vaan eroja oli myös vanhempien ja nuorempien kohorttien välillä (Emt, .) Tämän tutkimukseni

kohteena ovat vanhemmat ja heidän voidaan olettaa kuormittuvan todennäköisesti enemmän tai vähemmän, sen mukaan miten heidän lapsensa kuormittuu.

Myös tutkielmani arvokas lähde, systemaattinen kirjallisuuskatsaus *Parental reactions to transgender and gender diverse children: A literature review* (Abreu ym. 2021) käsittelee tutkimuksia, joista monet koskevat HLBTIQ-lasten vanhempia yleisesti, ja joista on eroteltu nimenomaan sukupuolivähemmistöjen vanhempia koskevat tulokset katsausta varten. Britanniassa julkaistiin äskettäin artikkeli joka pieneltä osalta paikkaa varta vasten translasten vanhemmista tehdyn tutkimuksen aukkoa. Cal Horton tutki väitöstutkimuksessaan (2022) sosiaalisen siirtymän toteuttaneiden alle murrosikäisten lasten vanhempia ja selvitti heidän kokemuksiaan lapsen tukemisesta transitiossa. Tutkimuskohteeni on siis hyvin pientä vähemmistöä koskettava ja uusi, kuten Hortonkin toteaa (2022).

Eniten tutkimusta sukupuolivähemmistöön kuuluvien vanhemmista on tehty Yhdysvalloissa. Siellä sosiaali- ja terveys- sekä koulujärjestelmä poikkeavat suomalaisesta ja Yhdysvaltojen liittovaltion sisällä on eroja osavaltioiden kesken. Esimerkiksi paljon julkisuutta saaneet kiistat siitä, mitä wc-tiloja sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren on koulussa sallittua käyttää, on käyty paikallisella tasolla. Vuonna 2020 liittovaltion piirituomioistuimissa Floridassa antoi ennakkopäätöksen, jonka mukaan kantajalla, joka oli koulun tuolloin jo entinen oppilas, oli perustuslain suoma oikeus tulla kohdelluksi kunnioittavasti ja yhdenvertaisesti ja että koulu oli toiminut väärin häntä kohtaan. Tärkeänä askeleena vuonna 2016 tuolloinen presidentti Barack Obama antoi määräyksen, jonka mukaan koululaisten tulisi saada käyttää oikeaksi kokemansa sukupuolen wc-tiloja. Hänen seuraajansa presidentti Donald Trump kumosi määräyksen vuonna 2017 (CBS News 9.8.2020.)

Yhteiskunnan korkeimman tason päätöksillä ja kannanotoilla on luonnollisesti vaikutusta sukupuolivähemmistöjen kokemaan stigmatisointiin ja syrjintään niin perheessä, koulussa kuin julkisissa paikoissakin. Bosman ja Rich (2015) esittävätkin, että kielteiset seurannaisvaikutukset, joita leimaamisella ja syrjinnällä on, muun muassa itsemurha-alttius, päihteidenkäyttö ja psykososiaalinen kuormitus saattavat pahentua kulttuurisen ja poliittisen kontekstin muutosten vuoksi, kun esimerkiksi kun transihmisiä estetään käyttämästä sosiaalisen sukupuol-

lensa mukaisia julkisia tiloja (Abreu ym. 2021, 461). Suomessa tuleva translain käsittely eduskunnassa voi pahimmillaan olla transihmisiä syrjivää ja loukkaavaa sekä haitallista erityisesti lapsille ja nuorille ja heidän perheilleen.

Suomessa sukupuolen perusteella perustuva syrjintä on kielletty sukupuolen perusteella tasa-arvolain nojalla laajasti yhteiskunnassa. Alun perin miesten ja naisten tasa-arvoon keskittynyt säädös on vuodesta 2015 sisältänyt myös syrjintäkiellon sukupuolen ilmaisun ja sukupuoli-identiteetin perusteella (609/1986, 1§). Koulumaailmaa sääntelevät asetuksessa määrätyt opetuksen ja kasvatuksen tavoitteet, joissa painotetaan elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Myös terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen nähdään sivistykseen kuuluvana (Valtioneuvoston asetus 422/2012, 2–4§; Perusopetuslaki 2§). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014, 18, 28) opetuksen lähestymistapa esitetään sukupuolitietoisena ja sukupuolen moninaisuutta koskevaa tietoa ja ymmärrystä lisäävänä. Suomessa siis välttyttäisiin koulumaailmassa harmillisilta väärän sukupuolen ja väärän nimen käytöstä aiheutuvilta ongelmilta, puhumattakaan kysymyksistä siitä mitä wc-tiloja ja pukuhuoneita oppilaat saavat käyttää, vain noudattamalla lakia ja annettuja ohjeistuksia. Näin ei kuitenkaan aina tapahdu ja translasten vanhemmat joutuvatkin toimimaan sekä kouluttajina että lastensa oikeuksien puolustajina koulun suuntaan. Tämä on omiaan nostattamaan odotuksia syrjinnästä heidän itsensä ja vastaavaa tilannetta pelkäävien kohdalla ja näin kuormittaa näitä vanhempia sekä suoraan että välillisesti.

Vuonna 2016 Seattlessa Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen (Durwood & McLaughlin & Olson) mukaan vanhemmiltaan tukea saaneet, ennen murrosikää sosiaalisen siirtymän toiseen sukupuolen tehneet lapset voivat yhtä hyvin kuin ikäisensä cis-verrokkit. Ilman tukea jääneet puolestaan ovat cis-verrokkeja todennäköisemmin masentuneita ja itsetuhoisia (esimerkiksi Horton 2022, 2). Nämä tutkimustulokset on kiistetty toisessa, saman aineiston uudelleen analysoineessa tutkimuksessa, jonka mukaan mielenterveydessä oli eroa trans- ja cissukupuolisten nuorten välillä, vaikka transnuoret olisivatkin saaneet tukea lapsuudessaan. Tämä Walter R. Schummin ja Duane W. Crawfordin (2019) tutkimus on katolilaisessa lääketieteellisessä aikakauskirjassa julkaistu tutkimus, joka pyrkii kumoamaan esimerkiksi Cal Hortonin

(2022) mainitseman, laajasti siteeratun vuoden 2016 tutkimuksen avaintulokset. Heidän mukaansa aineisto viittaa mielenterveyden eroihin cisnuorten ja tukea saaneiden transnuorten välillä. He pitävät alkuperäisiä tuloksia tarkoitushakuisesti vääristeltyinä ja näkevät taustalla politiikkaa. Mihin kritiikki kohdistuu? Pintatasolla määrällisten tutkimusmenetelmien käyttöön ja tulosten tarkoitushakuisen tulkintaan. Syvempi tarkoitus saattaa olla vähätellä vanhempien tuen ja sosiaalisen transition merkitystä sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten terveyden ja tulevaisuuden kannalta. Se osoittaa joka tapauksessa, että aihe on tulenarka Yhdysvalloissa. Tuoreena esimerkkinä Arkansas'n osavaltio kriminalisoi vuonna 2021 alle 18-vuotiaiden sukupuoliristiriidan hoidon (Martin & Sandberg & Shumer 2021). Myös Britanniassa ilmapiiri on viime vuosina muuttunut sukupuolivähemmistöjen kannalta kielteisemmäksi (Horton 2022), vaikka lainsäädäntö sielläkin kieltää syrjinnän kouluissa (Department of Education 2014, 17).

Transsukupuolisten lasten ja nuorten vanhempia on siis tutkittu jonkin verran, muttei järjestelmällisesti. Suuri osa tutkimuksista kohdistuu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kokonaisuudessaan, esimerkiksi niin sanottuihin sateenkaarinuoriin, ja näiden tutkimusten osana on ollut pieni otos transsukupuolisia tai heidän vanhempiaan koskevaa aineistoa. Lisäksi tutkitut translasten ja nuorten vanhemmat ovat usein keskiluokkaisia, valkoisia, cissukupuolisia äitejä. Näin oli esimerkiksi Englannissa kerätyssä aineistossa, joka saatiin tukiryhmän kautta. Osallistujat ilmoittivat enimmäkseen olevansa ”white British” tai ”English” ja kaikki haastatellut olivat cissukupuolisia naisia (Pullen Sansfaçon ym 2021). Suomessa aihe on uusi. Kun sitä tutkitaan tulevaisuudessa, olisi hyvä kiinnittää huomiota siihen, että kuullaan myös isien ääntä. On myös tärkeää ulottaa tutkiva katse eri keinoin mahdollisimman laajalle, myös vieraskielisten pariin sekä eri sosioekonomisiin ryhmiin.

Seuraavaksi selvitän tarkemmin tutkimukseni avainkäsitteitä luvussa 5.

3 Transsukupuolisuus ja vähemmistöstressi

3.1 Mitä transsukupuolisuus on?

Ymmärtääksemme paremmin transsukupuolisten lasten ja nuorten vanhempien tilannetta on ensin tarkasteltava tarkemmin transsukupuolisuutta. Englannin kieli tekee eron biologisen sukupuolen (sex) ja sosiaalisen sukupuolen (gender) välillä. Biologinen ja sosiaalinen sukupuoli esitetään rinnakkaisina ja molemmat binaarisina (Rossi 2010, 22–23.) Tämä eri sanojen käyttö saattaa helpottaa sen hahmottamista, mistä transsukupuolisuudessa on kysymys: ristiriidasta biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä. Transsukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti voi olla esimerkiksi mies, nainen, muunsukupuolinen tai transsukupuolinen (THL 2021). Sukupuoli-identiteetti voi olla myös vaihteleva, *fluid* (SMOK 2021,).

Joillakin lapsilla on jo kolmevuotiaina melko vakaa käsitys sukupuolestaan mutta sukupuoli-identiteetti voi olla vaihteleva murrosikään asti. Sukupuoli-identiteettiä ilmenetään siis sosiaalisen roolin kautta eri tavoin, esimerkiksi pukeutumisen, harrastusten tai mielenkiinnon kohteiden kautta (Rossi 2010). Pukeutuminen, leikit ja harrastukset eivät kuitenkaan sinänsä ennusta tulevaa sukupuoli-identiteettiä (American Psychological Association 2015; AAP 2015). Psykiatrian piirissä esitetään, että sukupuoliristiriidan taustalla voi olla jokin psyykkinen sairaus tai häiriö (Kaltiala-Heino & Työläjä & Suomalainen 2018). Tässä tutkielmassa lähtökohdaksi on, että ihmisen kokemus omasta sukupuolestaan on aina tosi, vaikka se voi olla ohimenevä ja muuttuva.

Erwin Goffmanin (1963) muotoilema minän esittämisen käsite kuvaa sisäisen minän, identiteetin, esittämistä elämän näyttämöllä erilaisten roolien kautta. Sukupuolen voidaan myös ajatella olevan kuin mikä tahansa muu sosiaalisesti rakentunut rooli, jonka myötä minuutta esitetään (Goffman 1964, 18) tai, kuten Judith Butler esittää, kulttuurisia, sukupuolitettuja eleitä, asentoja ja puhetapoja toistava performanssi (Rossi 2010, 26). Käsitys kahdesta pysy-

västä sukupuolesta tuo mukanaan myös kategoriat ”tytön äiti” ja ”pojan äiti”, joiden käsikirjoitus on erilainen. Vanhempi joutuu näin muokkaamaan rooliaan. Stigma, piilotettu vamma tai ”pilalle mennyt identiteetti” (Goffman 1963, 12), nousee esiin, kun nuori ilmaisee ympäristölleen olevansa transsukupuolinen (Sudbury & Whittaker 2019, 172). Tässä tilanteessa nuori ja vanhemmat asemoituvat sosiaalisen transition kautta uudelleen ja peitelystä tulee osa näkyvää roolia.

Sosiaalinen siirtymä eli transitio tarkoittaa siirtymistä elämään koetussa sukupuolella kaikilla elämän osa-alueilla. Ashley (2019) mukaan sosiaalinen transitio eli siirtymä on paljon enemmän kuin epätyypillinen sukupuolen ilmaisu ja se kertoo muutoksesta eletyssä sukupuoli-identiteetissä (Horton 2022,2). Transition jälkeen ihminen on kokonaisvaltaisesti koetussa sukupuolellaan elävä, omalla tavallaan sukupuoltaan ilmaiseva yksilö.

Transsukupuolisuutta on Suomessa peitelty stigman (Goffman 1963, 12; Brown 2010, 224) tavoin tälle vuosisadalle saakka, ja vain harvat transsukupuoliset ovat aiemmin saaneet ammattimaista apua transsukupuolisuuteen (Huuska 2010, 158). Stigman peittely on ollut yhteistä kaikille sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöille, ja se on aiheuttanut runsaasti kärsimystä yksilöille ja perheille. Vuoteen 2018 saakka transsukupuolisuus luokiteltiin mielenterveyden häiriöksi kansainvälisessä tautiluokituksessa. Nyt sen tilalla on kärsimystä aiheuttava sukupuoliristiriita, joka ei ole mielenterveyden häiriö, ja jota voidaan hoitaa (WHO) Tällä hetkellä lähetteiden määrä nuorten sukupuoli-identiteetin tutkimuksiin ovat lisääntyneet niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa, Suomessa jopa viisinkertaisiksi vuodesta 2011 vuoteen 2017. (Kaltiala-Heino & Työläjä & Suomalainen 2018) Transsukupuolisia tutkiviin yksiköihin ”transpoleille” Helsinkiin ja Tampereelle saapui vuonna 2019 yhteensä 293 tutkimusläheteä ja pandemia-vuonna 2020 niitä oli 240 (Kehräjä 19.3.2021). Nämä tutkimukset ovat edellytys juridisen sukupuolen korjaamiselle koetun mukaiseksi (563/2002,1§). Suomessa on siis tälläkin hetkellä satoja sukupuoltaan pohtivia tai transsukupuolisia nuoria ja aikuisia, vaikka arviot transsukupuolisuuden esiintymisestä vaihtelevat (Kaltiala-Heino ym. 2018, 2). Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä kolme prosenttia vastanneista ilmoitti kuuluvansa sukupuolivähemmistöön (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1781).

Monet transsukupuoliset Suomessa hakeutuvat lääketieteelliseen sukupuoli-identiteetin tutkimukseen ja sukupuolenkorjausprosessiin, sillä vain lääkärinlausunnon myötä on mahdollista hakea juridista sukupuolen korjausta koettuun tai elettyyn sukupuoleen. Monet myös saavat hormonihoitoja. Kirurgiset toimenpiteet ovat myös mahdollisia, mutta kaikki eivät koe niitä tarpeellisiksi (THL 2022.) Nuoria ja perheitä koskettaa erityisesti kysymys murrosikään tulevien nuorten hoidosta lääkkeillä, jotka pysäyttävät murrosiän mukanaan tuomat muutokset. Eri maissa käytäntö vaihtelee sen suhteen, onko alaikäisiä mahdollista hoitaa tällä tavoin, ja asia on osin arkaluontoinen ja kiistanalainen myös Suomessa (Kaltiala-Heino & Työläjä & Suomalainen 2018). Murrosiän muutokset saattavat aiheuttaa pahimmillaan henkeä uhkaavaa kehodysforiaa eli epämukavuutta ja vastenmielisyyden tunnetta omaa kehoa kohtaan (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1784; Sudbery & Whittaker 2019, 104), joten monet nuoret ja perheet toivovat lääkkeitä.

Kulttuurimme käsitys kahdesta sukupuolesta, jotka ilmenevät syntymässä ja ovat pysyviä, ei ole ainut mahdollinen järjestys. Länsimaiden ulkopuolella on kulttuureja, joihin sisältyvät sukupuolen eri variaatiot (Huuska 2010, 155). Esimerkiksi eteläaasialaisessa perinteessä tunnetaan kolme sukupuolta, mies, nainen ja nyky-Intiassakin tunnustettu *hijra* (SMOK 2021, 4; Kalra, 2011).

3.2 Syrjinnän kokemukset ja pelko: vähemmistöstressin jäljillä

Ennakkoluulojen kohteena olemisen jokapäiväinen epämiellyttävä todellisuus on Phil Brownin (2010) mukaan dokumentoitu laajasti tutkimuskirjallisuudessa. Se ulottuu suullisesta häirinnästä kadulla aina viharikoksiin ja kansanmurhaan, eikä ole epäilystäkään siitä, että ennakkoluulojen uhrina olemisella on vastenmieliset seuraukset (em. 241.) Stigma eli häpeäleima on mikä tahansa yksilön ominaisuus, jonka myötä hänestä tulee toisten aliarvostama tai sortama. Stigma voi olla näkyvä, kuten fyysinen vamma, tai piilotettu, kuten näkymätön sairaus tai sukupuoli-suuntautuminen (Goffman 1963). Goffmanin urauurtavan teoksen (1963) innoittamana sosiaalipsykologinen tutkimus on havainnut koko joukon kielteisiä seurauksia, jotka

liittyvät leimaamisen kokemuksiin. Kliininen psykologia ja kansanterveystiede ovat yhdistäneet stigmaan liittyviä kuormitustekijöitä mielenterveyteen liittyviin kielteisiin seurauksiin eri vähemmistöryhmien, kuten afrikkalaisamerikkalaisten, ylipainoisten sekä sukupuolivähemmistöjen kohdalla (Hatzenbuehler & Nolen-Hoeksema & Dovidio 2009, 1). Muiden ihmisten suhtautumiseen stigmatisoituun ihmiseen vaikuttaa se, katsotaanko henkilön olevan itse vastuussa siitä, että hänellä on leimaava ominaisuus tai hän ylläpitää tuota ominaisuutta (Brown 2010).

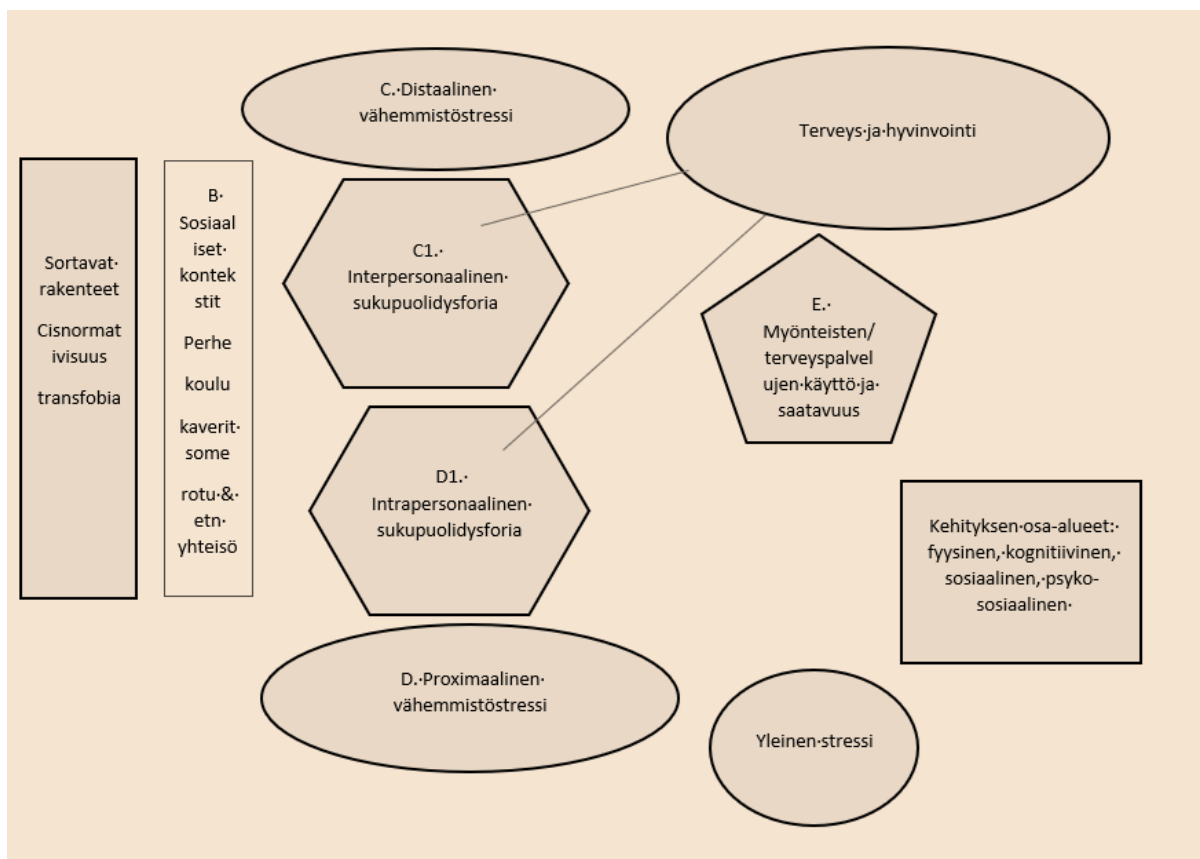
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten terveys on siis valtaväestöä huonompi vähemmistöasemassa koetun kuormituksen, vähemmistöstressin vuoksi (Meyer, 2003). Vähemmistöstressin mallin esitti Ilan H. Meyer vuonna 2003 alun perin kuvaamaan seksuaalivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden kokemaan stressiä, joka oli yhteydessä erityisesti terveyseroihin valtaväestöön verrattuna. Hän esitti, että homot ja lesbot kokivat kahden tyyppistä kuormitusta: suoraan syrjintään ja kaltoinkohteluun liittyvää sekä syrjintään varautumisen ja sen ennakkoinnin aiheuttamaa stressiä. Meyerin teorian mukaan vähemmistöstressin taustalla on heteronormatiivisuuden ja muihin sortaviin tekijöihin liittyviä pitkäkestoisia ja ainutlaatuisia stressitekijöitä. Vähemmistöstressitekijät ennustavat valtaväestöä huonompaa terveyttä riippumatta muista stressitekijöistä, kuten taloudellisesta stressistä. Tietokirjailija Susi Nousiainen (2020, 109–110) kuvaa vähemmistöstressiä seuraavasti: ”[...] vähemmistöstressi on hyvin kehollista. Se on vaikeasti sanallistettavaa pelkoa syrjinnästä tai ulos jätetyksi tulemisesta, joskus myös fyysisestä väkivallasta, ja siihen saattaa liittyä traumaattisia kokemuksia edellä mainituista.”

Monenlaiset mielenterveyden häiriöt kuten masennus, ahdistushäiriöt, syömishäiriöt, traumaattinen stressihäiriö ja itsetuhoisuus on liitetty vähemmistöstressiin. Lisäksi vähemmistöstressi lisää esimerkiksi sydän- ja verisuonitauteihin sekä astmaan sairastumisen riskiä (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1783.)

Meyer esittää kaksi vähemmistöstressin syntyprosessia: distaalisen ja proksimaalisen. Ensin mainittuun liittyy syrjinnän, uhriksi joutumisen ja häirinnän aiheuttama avoin kuormitus. Proksimaalisessa stressimekanismissa puolestaan distaalisen stressin *ennakointi* johtaa torjuntaan ja syrjintään varautumiseen ylivalppaana tai sisäistämällä omaan vähemmistöön kohdistuvia

ennakkoluuloja. Tätä mallia on sittemmin alettu soveltaa myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tilanteen tarkasteluun, jolloin Meyerin esittämän heteronormatiivisuuden lisäksi kuormitusta lisää cismormatiivisuus (Toomey 2021, 97; Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1781.)

Kuvio 1 esittää lapsen tai nuoren elämän taustatekijöihin kuuluvat sortavat rakenteet, joita ovat cismormatiivisuus ja transfobia, sekä sosiaaliset kontekstit, kuten perhe, koulu, kaverit, sosiaalinen media ja rotu- tai etninen yhteisö. Tässä mallissa distaalinen vähemmistöstressi esitetään rinnakkain henkilöiden välisen eli interpersonaalisen sukupuolidysforian kanssa tekijänä, joka vaikuttaa terveyteen ja hyvinvointiin. Proksimaalinen vähemmistöstressi puolestaan liittyy sisäistettyyn eli intrapersonaaliseen sukupuolidysforiaan (Toomey 2021, 99.)

Kuvio 1. Vähemmistöstressin taustatekijät Toomeyn (2021) mukaan.

Vähemmistöstressiä kokevat siis itse vähemmistöön kuuluvat ihmiset. Myös heidän läheistensä on ajateltu kokevan vähemmistöstressiä, mutta sukupuolivähemmistöjen läheisten

osalta tutkimusta on vain vähän. Hidalgon ja Chenin (2019) tutkimus tarkasteli 34 alle 12-vuotiaan lapsen vanhemman aineistosta vähemmistöstressin ilmenemistä.

Distaalista stressiä ilmeni vertaissuhteissa ja yhteiskunnassa yleensä koetun syrjinnän muodossa, matkustamiseen liittyvänä syrjintänä sekä perheen, ystävien ja toisten vanhempien taholta koettuna syrjintänä ja kyseenalaistamisena (Hidalgo & Chen 2019, 6). Matkustamiseen liittyvä syrjintä tarkoittaa tilanteita, joissa ihminen tai hänen matkakumppaninsa pelkäävät matkustusasiakirjojen tai matkalippujen herättävän huomiota, esimerkiksi passintarkastajan ihmettelevän lapsen nimeä tai sukupuolta. Käytännön arkielämässä Suomessakin on lapsia ja nuoria, jotka eivät halua käyttää koululaislippua, koska heidän sukupuolen ilmaisunsa ei vastaa matkalipussa olevia henkilötietoja.

Proksimaalinen vähemmistöstressi ilmeni Hidalgon ja Chenin (2019) tutkimuksessa sisäistettynä sukupuolivähemmistöstigma, joka näyttäytyi sisäistettyinä asenteina. Vanhempi esimerkiksi pelkäsi tilannetta, jossa hänen lapsensa sukupuolen ilmaisu oli normista poikkeavaa. Vanhemmilla saattoi olla kielteisiä odotuksia, joihin liittyi väkivaltaa, mielenterveysongelmia, seurustelukumppanin löytämisen vaikeutta ja sopeutumisvaikeuksia tulevaisuudessa lapsen sukupuoli-identiteetin vuoksi. Ajateltiin, että lapsen elämästä tulee vaikeaa. Tähän liittyivät vanhemman kokemat vaikeat tunteet, kuten menetys, syyllisyys, vihaisuus, seksuaalisen halun puute ja sosiaalinen eristyneisyys, joista oli seurannut psykososiaalisia vaikutuksia kuten uni-vaikeuksia, päihteiden käyttöä ja itsestä huolehtimisen vaikeuksia (em. 8-9.)

Kuinka vähemmistöstressiä voisi vähentää? Jonathon Larson ja Kenneth Corrigan (2004) käsittelevät tapoja vähentää stigmaa ja ennakkoluuloja, jotka kohdistuvat johonkin ryhmään. Tavallisesti käytetyt keinot ovat protestointi, koulutus ja kontakti. Stigmatisoidun väestöryhmän oikeuksien puolesta kamppailu protestoimalla ja vaatimalla asioista ajateltavan oikealla tavalla saa aikaan vain lyhytaikaisia tuloksia ja saattaa kääntyä itseään vastaan, sillä ihmiset suhtautuvat kielteisesti, mikäli heille kerrotaan mitä pitäisi ajatella. Toinen käytetty keino on koulutus, jolla saadaan aikaa lyhytaikaista parannusta asiaan. Tehokkain tapa muuttaa asenteita on kontakti stigmatisoituun ryhmään.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymys

Tutkimuksellani haen vastausta siihen, minkälaisia tunnekokemuksia translasten ja -nuorten vanhemmilla lapsensa transsukupuolisuuden äärellä. Nämä tarkastelun kohteet nostan esiin aineistosta itsestään, eli ne ovat induktiivisia. Toisaalta haluan esittää teoriataustaan liittyvän hypoteesin: oletan, että vanhempien tunteissa ja suhtautumisessa ilmenee vähemmistöstressi (Meyer 2003, Toomey 2021), jonka taustalla on pohjimmiltaan heidän lapsensa transsukupuolisuuden aiheuttama stigma, joka heijastuu myös heihin vanhempina (Goffman, 1963).

4.2. Aineisto

Aineistoni koostuu toimitetuissa verkkomedioissa julkaistuista translapsen tai -nuoren vanhemman puheenvuoroista. Aineisto on haettu internethakukone Bingiä ja Googlea käyttämällä, suomen, englannin ja espanjan kielellä samanlaisin hakutermein ”translasten vanhemmat”, ”transnuorten vanhemmat”. Kirjoituksia on kaikkiaan viisi ja niistä kolme on julkaistu nimimerkillä, kaksi kirjoittajan nimellä varustettuna. Kaikki aineiston vanhemmat ovat päätelmieni mukaan cissukupuolisia naisia ja ne, joiden seksuaalinen suuntautuminen käy ilmi, ovat heteroja. Aineiston laajuus oli 30 sivua. Nimesin kirjoitukset Vanhempi 1–5.

Kolme kirjoitusta on suomalaisista julkaisuista, yksi yhdysvaltalainen ja yksi kolumbialainen. Vanhempi 1 on suomalaisella Vauva-sivustolla julkaistu kirjoitus, jonka on kirjoittanut nimimerkki Tavallisen tytön tavallinen äiti. Hän kuvaa noin kolmentoista vuoden ajanjaksoa, jona hänen käsityksensä lapsensa sukupuolesta on käynyt läpi kehityksen ”hän on tyttömainen poika” -vaiheesta ”ei kai hän trans voi olla?” -vaiheen kautta sosiaalisen transition läpikäyneen

tytön äidiksi. Kirjoittaja tuntee katumusta, ettei lukenut merkkejä vuosia aiemmin, ja helpottanut näin lapsensa elämää. Alkujärkytyksen jälkeen perheen elämä on sujunut tavallisen lapsiperheen tapaan ja sukulaiset ja lähipiiri on informoitu transasiasta.

Vanhempi 2 on amerikkalaisen kouluikäisen transpojan äidin nimimerkillä Parenting.com-sivustolle kirjoittama puheenvuoro. Äiti kertoo, miten hänen lapsensa pienestä pitäen toivoi poikien leluja, vaatteita ja kirjoja, mutta äiti piti sitä vain omanlaisenaan sukupuolen ilmaisuna tyttäreltään. Psykoterapeutin arvion perusteella hän alkoi viimein askel askeleelta sallia poikansa elää poikana. Viimein hän on asian kanssa sinut. "(..) asiasta ei ole epäilystäkään. Hän on poika", hän ajattelee katsellessaan nukkuvaa viidesluokkalaistaan. Erimielisyydet kasvatustasioissa johtavat osaltaan avioeroon lapsen isästä.

Vanhempi 3 on kolumni, joka on julkaistu sateenkaariasioihin keskittyneessä suomalaisessa Kehräjä-verkkolehdessä, ja sen on kirjoittanut transpojan äiti. Vanhempi 3:n lapsi on päässyt transpolille tutkimuksiin, ja äiti osallistuu ja kuljettaa häntä. Äiti on kiitollinen ja onnellinen lapsistaan.

Vanhempi 4 on aikuisen kolumbialaisen transnaisen äidin kirjoitus tai puheenvuoromuotoon toimitettu haastattelu kolumbialaisessa verkkolehdessä El Tiempo. Tässä kirjoituksessa on kertojan ja hänen tyttärensä kuva ja nimet. Äiti kuvaa suurta järkytystä ja syyllisyyttä, jotka johtivat jonkinlaiseen psyykkiseen romahdukseen ja itsemurhayritykseen sen jälkeen, kun hänen lapsensa oli ilmoittanut olevansa transnainen. Perhe saa tukea sukulaisilta ja vanhemmat tukevat tyttärtään vaikeiden vaiheiden läpi. Tyttären oli vaikea työllistyä biologina, mutta nykyisin hän suorittanut tohtorintutkinnon ja työskentelee perinnöllisyysasiantuntijana. Tekstistä voi päätellä, että hän asuu vanhempiensa luona, kun äiti valittaa, ettei hän edelleenkään auta kotitöissä (ilmeisesti tarkoittaen, että transitio naiseksi ei auttanut tähän vaivaan), vaan soittaa heviväandissä ja pelaa kavereidensa kanssa jalkapalloa.

Vanhempi 5 on Aamulehdessä julkaistu transpojan äidin haastattelu, josta tarkastelin suorina lainausosuuksia. Hänen nyt kymmenvuotias lapsensa alkoi puhua jo kaksivuotiaana, että oli poika, eikä tyttö. Poikana häntä ei ole kiusattu, mutta hän suree, ettei voi tulla isäksi.

Taulukkoon A on koottuna aineiston esittely.

Taulukko A

aineiston lähde	kertoja	lapsen ikä kertomus- hetkellä, vuotta	lapsen koettu suku- puoli
Vauva-verkkolehti, Suomi	äiti	17	tyttö
Parenting-sivusto, Yhdysvallat	äiti	12–13	poika
Kehräjä-verkko- lehti, Suomi	äiti	8. lk (14–15-v)	poika
El Tiempo -verkko- lehti, Kolumbia	äiti	aikuinen	nainen
Aamulehti, Suomi	äiti	10	poika

Päädyin aineistoon, joka ei ole yksinomaan suomalaisista lähteistä koottu. Osittain syynä oli sopivan ja tarjolla olevan materiaalin niukkuus. Ajattelin myös, että erikielisten ja hyvin erilaisista yhteiskunnista tulevien aineistojen kautta voin mahdollisesti havaita universaaleja piirteitä ja taustalla olevaa kulttuuria heijastavia eroja translasten ja -nuorten vanhempien kokemuksissa. Aineistoni ei ole suuren suuri, mutta mielestäni riittävä, ja pyrin kestäviin tulkintoihin sen suhteen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98).

Tämä aineistokokonaisuus on lähinnä autenttisia translasten ja -nuorten vanhempien tutkimusta varten tuottamia pyydettyjä kirjoituksia, jotka alun perin olivat suunnittelemani aineisto. Tietosuoja- ja eettiset kysymykset kuitenkin edellyttäisivät pitkäköjä prosesseja aineiston hankkimisen, säilyttämisen ja käytön suhteen, joten päädyin ajan puutteen vuoksi tarkastelemaan olemassa olevaa julkista aineistoa. Myös tutkimuseettisesti on tärkeää, että tutkimukselle on lähtökohtaisesti varattu riittävä toteuttamisaika. Toivon, että tämä tutkimus luo pohjaa tulevalle pro gradu -työlleni, jota varten voin sitten toteuttaa kirjoitusten keruun.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen sisällönanalyysi. Pysin aineistoa erittelemällä kuvaamaan, erittelemään ja ymmärtäen tulkitsemaan sen sisältöä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 118–119). Tarkastelen aineistoa ensinnäkin aineistolähtöisesti kirjoituksissa havaitsemieni, puheenvuoroissa ilmenevien tunnekokemusten ja vanhempien ilmaiseman sukupuolikäsityksen, sekä teoriaohjaavasti hypoteesini vähemmistöstressin näkökulmista.

Tutkin aihetta, joka on minulle läheinen oman perheeni ja vapaaehtoistyöni kautta. Tämä asettaa haasteen tutkimukseni luotettavuudelle ja puolueettomuudelle. Siksi kiinnitän erityistä huomiota siihen, että luomassani tutkimusasetelmassa teen tulkintoja aineistosta tietoisena omasta kehyksestäni ja kuuntelen aineistoa ja sen kutakin kirjoittajaa omana itsenään. (Tuomi & Sarajärvi, 2018,160). Braunin ja Clarken (2021) mukaan refleksiivisessä teema-analyysissä tutkijan subjektiivisuus on ensisijainen työkalu, onhan tiedon tuottaminen luonnostaan subjektiivista ja paikantuvaa. Refleksiivisyys tarkoittaa tutkijan olemassaolon ja persoonallisuuden vaikutuksen tutkimukseen huomioivaa lähestymistapaa (em. 43), johon itsekin pyrin.

Aloitin aineiston analyysin lähilukemalla tekstit ja koodaamalla värikoodein havaitsemani tarinan käännekohtat, tunneilmaukset, mahdolliset vähemmistöstressin ilmaisut sekä mahdolliset käsitykset sukupuolesta (sosiaalisesta ja biologisesta). Aineiston lähiluvun jälkeen tein karkean teemoittelun, jossa kiinnitin huomiota kirjoituksissa ilmenevän tarinallisuuden, teksteistä ilmaistujen tunnekokemusten, vanhempien ilmaiseman sukupuolikäsityksen, sekä teoriapohjaisen hypoteesini vähemmistöstressin ja sen taustalla olevan stigman näkökulmista. Englannin- ja espanjankieliset katkelmat, jotka otin lähempään tarkasteluun, säilytin alkukielisinä ja käännsin niitä sitä mukaa kun päätin mahdollisesti ottaa ne mukaan tekstiin lainauksina.

Käytin hyväkseni myös kolmeakymmentäkahta tutkimusta tarkastelleen systemaattisen kirjallisuuskatsauksen käyttämää vanhempien kokemusten ryhmittelyä (Abreu 2021, 476-479).

Kokemukset jaoteltiin seuraavasti:

(a) ensimmäiset kokemukset (mukaan luettuna oletetulle sukupuolelle epätyypillinen käyttäytyminen, monenlaiset emotionaaliset reaktiot, kognitiivinen dissonanssi ja välttelykäytös sekä tiedonpuute),

(b) muutosprosessit (tiedon etsintä ja kognitiivisen joustavuuden kehittäminen, tuen etsintä ja yhteyksien luominen transasiassa, esteiden ja eristäytyneisyyden kohtaaminen, kehittyvä tietoisuus syrjinnästä ja empatian rakentuminen, haitta omalle mielenterveydelle

c) myönteiset vaikutukset (hyöty ihmissuhteille, arvojen vahvistuminen ja aktivismi, ja uudet henkilökohtaiset narratiivit,

d) vaikutukset prosessiin (aika sukupuoli, ja se, mikä katsottiin transsukupuolisuuden aiheuttajaksi).

Näin tutkimuksessani aineistolähtöinen analyysi yhdistyy teoriaa hyväksikäyttävään ryhmittelyyn.

5 Tunnekokemukset ja vähemmistöstressi aineistossa

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiini. Tarkastelen sitä, minkälaisia tunnekokemusten ilmauksia löysin aineistostani ja sen rinnalla sitä, minkälaiset havainnot aineistosta tukevat hypoteesiani vähemmistöstressistä.

5.1 Vanhempien tunnekokemukset

Vanhemmat kertovat monenlaisista tunnekokemuksista, jotka liittyvät heidän lapsensa sukupuoliristiriidan merkkien havaitsemiseen, lapsen ilmoitukseen kokemastaan sukupuolesta, kokemuksiin ystävien ja sukulaisten kanssa, yhteydenpitoon kouluun ja päivähoitoon. Koetut tunteet liittyivät suurimmaksi osaksi lapseen: koettiin pelkoa ja huolta, toisaalta myös iloa ja ylpeyttä. Vanhempaan itseensä liittyivät syyllisyydentunteet transsukupuolisuuden koetusta aiheuttamisesta, vääränlaisesta omasta naiseudesta, sekä ymmärtämättömästä kasvatuksesta, kun lapsi oli nuorempi. Tulokseni rinnastuvat Abreun ym. havaintoihin ja asettuvat heidän esittämänsä vanhempien kokemusten ryhmittelyyn. Ryhmittelenkin tässä alaluvussa havaintoni tämän ryhmittelyn mukaisessa järjestyksessä seuraavasti:

(a) ensimmäiset kokemukset:

Useat vanhemmat kuvaavat järkytystä ja epäuskoa, kun alkaa vaikuttaa siltä, että heidän lapsensa sukupuoli ei ehkä olekaan se, miksi hänet on syntymässä luokiteltu. Seuraavassa lainauksessa äiti pohtii yllättävää tilannetta:

Sydämeni jätti lyönnin väliin. Miten niin poika? Olihan hän muuttanut tyyliään viime vuosina poikamaiseksi, mutta en silti ollut tullut ajatelleeksikaan, että hän voisi oikeasti olla poika. Ensimmäinen ajatukseni oli, että ei hyvänen aika. Ennakkoluulot, leikkaukset, vaikea elämä, sekö nyt odottaa lastani? Vanhempi 3

Edellä vanhempi kokee kognitiivista dissonanssia, kieltää ja välttelee asiaa ja häneltä puuttuu tietoa (Abreu ym. 2021, 461). Ennakkoluulojen, leikkausten, vaikean ja tuskallisen elämän ennakointi ilmentää distaalista vähemmistöstressiä. Vanhemman epäusko ja järkytys saattaa kertoa myös sisäistetystä transfobiasta, jolloin syrjintä kohdistuu omaan lapseen ja itseensä ja aiheuttaa proksimaalista vähemmistöstressiä (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1782).

Vanhemman ensimmäinen tunnekokemus saattaa olla äärimmäinen järkytys ja syyllisyys. Eräs vanhemmista kertoo ajautuneensa jopa yrittämään itsemurhaa, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi. Vanhempi katsoo tässä myös aiheuttaneensa lapsensa transsukupuolisuuden, joten taustalla on myös käsitys sukupuolesta.

.. Yritin itsemurhaa, tunsin syyllisyyttä, että olin synnyttänyt tällaisen lapsen. (Vanhempi 4)

Tämäkin vanhempi tuntee epäuskoa ja huolta:

Kädet täristen jossain välissä myös sen, mitä tehdä, jos lapsi onkin trans, vaikka samalla mietin, että ei kai nyt sentään, eikä se ole tosi harvinaista, ja miten minulle nyt sattuisi juuri sellainen lapsi, ja miten siitä selvitäisiin. Transsukupuolisen tie tuntui niin vaikealta ja tuskalliselta – voisiko ihminen olla onnellinen siinä osassa? Pelotti ajatella sitä vaihtoehtoa. Hän on nyt vain tällainen kauneutta rakastava, niin sanottuja tyttömäisiä piirteitä omaava poika, ajattelin, kyllä tämä tästä. Hänestä tulee taiteilija, muotisuunnittelija tai make up -artisti. (Vanhempi 1)

Vanhempi vähättelee seuraavassa havaintojaan ja uskottelee itselleen, että kysymys ei ole sukupuoliristiriidan kokemuksesta lapsella:

Ei se mitään ole. Olen vain väsynyt. Älähän nyt liioittelet. [...] Se menee ohi. Ei mitään ole. Tämä on vain jokin vaihe. (Vanhempi 2)

(b) muutosprosessit

Kun sukupuolen ilmaisu ja sen rajat ovat sosiaalisesti rakentuneita ja kulttuurista riippuvaisia, vanhempi pohtii alla olevassa lainauksessa huolestuneena, mikä suhde sukupuolen ilmaisun sovinnainsten rajojen ja sukupuolen moninaisuuden välillä on? Kulttuurissamme tyttö voi puheutua housuihin tai hameeseen oman valintansa mukaan, mutta pojan vaihtoehdot ovat rajallisemmat ennen kuin opittujen normien rajat tulevat vastaan.

Olin kuitenkin huolissani. Olin epämääräisesti tietoinen siitä, että kaikki lapset eivät vain ilmaisseet sukupuoltaan toisin, he näkivät ja kokivat itsensä toisin. Vuosia aikaisemmin eräs ystävä oli kertonut minulle veljenpojastaan, josta tuli veljentytär. Siitäkö tässä oli kysymys? Kertoisiko tyttäreni jonain päivänä olevansa miespuolinen. Ja mikäli näin tapahtuisi, olisinko riittävän rakastava ja avarakatseinen ja rohkea ollakseni sellainen äiti, jonka tuollainen lapsi tarvitsee? (Vanhempi 2)

Useat vanhemmat kokivat tietojensa ja ymmärryksensä olleen riittämättömiä. He kuitenkin ilmaisivat suurta kykyä omaksua uutta ja haastaa aikaisempia ajatusmallejaan, kuten seuraavasta lainauksestakin käy ilmi:

Olin seurannut lapsen kasvua yli kymmenen vuotta ja nähnyt sen, mikä ilo ja tuska hänen sisällään oli. Olin joutunut miettimään uusiksi sen, miten oikeasti voin tukea lastani ja mitä ennakkoluuloja minulla on ollut, miten tietämätön olen ollut. Olin joutunut toteamaan, etten tue lastani yrittämällä rakastaa häntä rooliin, johon hän ei halua eikä pysty menemään. Että minun toteamukseni ”saat olla juuri sellainen kuin olet ja olet ihana juuri sellaisena kuin olet” oli kyllä hyvä, muttei riittävä. (Vanhempi 1)

Myös muissa tutkimuksissa on havaittu tietoisuuden ja empatian kehittyminen (Abreu ym. 2021), joka edellisessä lainauksessa saa myös syyllisen sävyn, kun vanhempi miettii mitä kaikkea hänen olisikaan pitänyt tehdä paremmin.

Seuraavassa lainauksessa vanhempi oli helpottunut saadessaan tietoa. Vertaistuki ja tieto asiantuntija-avusta helpottivat myös. Myös muissa tutkimuksissa on havaittu tällainen muutosprosessi ja aktiivinen tiedonhankinta. (vrt. Abreu ym. 2021, 478)

Olin helpottunut kuullessani, että asiantuntija-apua olisi heti saatavissa [...] Seurasi kiivasta tiedonhankintaa ja vertaistuen etsintää. Halusin tietää aiheesta mahdollisimman paljon. (Vanhempi 3)

c) myönteiset vaikutukset

Lapsen kokema sukupuoliristiriita ja sosiaalinen siirtymä toiseen sukupuoleen mullistaa aina jossain määrin perheen elämää. Monet vanhemmat kokevat kuitenkin tapahtuneen myönteisessä valossa. Hyväksyntä ja asettuminen uuteen normaaliin suuntaa ajatukset myönteiselle uralle: seuraavan lainauksen vanhempi kokee lapsensa arvokkaina lahjoina ja on toiveikas. Arvojen vahvistuminen, henkilökohtainen toiveikas narratiivi ja myönteinen kokemus ovat myös muissa tutkimuksissa tehtyjä havaintoja vanhempien kokemuksista (Abreu ym. 2021, 462). Vanhempi 3 kuvaa tunnetta luottamuksesta perheenjäsenten välillä ja uskoa tulevaan:

Koen, että olen saanut valtavan lahjan. Olen aina ollut sitä mieltä, että lapseni ovat elämäni suurimpia ilon aiheita, lahjoja. He tuovat minulle koko ajan uusia lahjoja, kun saan seurata heidän kasvuaan aikuiseksi ja olla siinä heidän rinnallaan. Koen, että he kasvattavat minua paljon enemmän kuin minä heitä. En yhtään tiedä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan, mutta niin kauan kuin meillä on luottamusta ja vuorovaikutus välillä lämmee toimii, en ole juurikaan huolissani. Kaikki järjestyy kyllä. Tärkeintä on, että molemmat lapseni saavat olla oma itsensä ja toteuttaa omia haaveitaan. (Vanhempi 3)

Vanhemmat kertovat myös perhesuhteiden lujittumisesta vaikeassa tilanteessa. Seuraavassa vanhempi kuvaa, miten kärsimys on helpompaa kestää, kun saadaan sosiaalista tukea. Rakkaus lasta kohtaan kantaa. Myös Abreun työryhmä havaitsi perhesuhteiden lujittumista kirjallisuuskatsauksessaan (Abreu ym. 2021, 479)

Se oli katkera joulukuu, mutta se yhdisti meitä perheenä. Sekä puolisoni perhe että omani osoittivat meille tukeaan. Kärsimme vähemmän heidän ansiostaan ja sen suuren rakkauten vuoksi, jota tunnemme häntä kohtaan, joka nyt on tyttäreemme. (Vanhempi 4)

Vanhempi 5 kertoo uudenlaisesta narratiivista, hyväksynnästä ja avarakatseisuudesta:

Vaikka olen kokenut menetyksen tunteita, hän on edelleen meille se ihan sama lapsi. Jos en pysty päättelemään ihmisen sukupuolta, se ei enää häiritse minua. Olen oppinut näkemään ihmisiä sydämen tasolla. Todelliseen avarakatseisuuteen opettaa, kun kyseessä on oma lapsi eikä jonkun muun. (Vanhempi 5)

Selviytymisen tapoja on monia. Aktiivinen tiedon ja vertaistuen etsintä tukivat tämän vanhemman jaksamista:

Seurasi kiivasta tiedonhankintaa ja vertaistuen etsintää. Halusin tietää aiheesta mahdollisimman paljon. (Vanhempi 3)

d) vaikutukset prosessiin, käsitys sukupuolesta

Vanhemmat saattavat kokea surua lapsen sukupuoliristiriidasta, johon heillä ei ole mahdollista vaikuttaa. Seuraavassa lainauksessa äiti kuvaa vanhempien surua siitä, että heidän transpoikansa on onneton, sillä tämä ajattelee, ettei hänestä voi tulla isää. Äidin käsityksen mukaan transsukupuolisuus ei ole heidän poikansa oma valinta, vaan sukupuoli on asia, jonka lapsi vain kokee tietyllä tavalla.

Raskainta on lapsen suru, jota minä tai hänen isänsä emme voi ottaa pois. Hän ei ole valinnut olla poika, vaan hän kokee olevansa poika. Olemme jutelleet paljon ja olemme sanoittaneet asiaa. Olen sanonut, että jos sinusta isona siltä tuntuu, voit korjata sukupuolesi. (Vanhempi 5)

Seuraava lainaus on kuvaus siitä, miten vanhempi joutui todistamaan ja myötäelämään lapsen tuskaa, ahdistusta ja surua. Lapsi mitä ilmeisimmin koki vakavaa epämukavuutta kehossaan ja toivoi olevansa sellainen, joka kelpaa. Tulkitsen lapsen puheita sisäistetyn transfobian ja kehodysforian aikaansaamaksi vähemmistöstressiksi. Äitiä kuormittaa suru ja huoli lapsestaan:

Hän ahdistui entistä enemmän. Ala-asteen loppuun mennessä hän oli täysin sulkeutunut, jos ei itkenyt ja huutanut tuskallisesti, kuinka hän oli viallinen, väärä, haluaisi vain kuolla, kunpa hän ei olisi koskaan syntynytkään. Jokainen päivä oli tuskallinen, täynnä ahdistusta ja surua. (Vanhempi 1)

Vanhemman voi olla seuraavan lainauksen äidin tavoin vaikeata hyväksyä muuttunut lapsensa. Äiti on huolissaan ja vieroksuikin lapsensa uutta olemusta. Hän kokee lapsensa tämän uudessa hahmossa vieraaksi, missä voi olla taustalla lapsen näkyvän muutoksen aiheuttamaa häpeää ja transfobiaa. Pohtiessaan pääseekö lapsi työelämään, vanhempi ennakoi syrjintää ja kuormittuu siitä jo etukäteen, mikä on merkki distaalisesta vähemmistöstressistä.

Äitinä tunsin pelkoa. Kyselin itseltäni mitä hänen elämästään tulisi ja miten hän tekisi töitä. Oli monimutkaista hyväksyä, että kotiini tulisi toinen ihminen, joka ei ollut poikani. (Vanhempi 4)

Seuraavassa esimerkissä vanhempien välit kiristyvät sukupuolen ilmaisun vuoksi. He riitelevät siitä, millaisiksi lapsen hiukset tulisi leikata ja voisiko lapsi saada haluamansa lyhyeksi ajellun tukan.

"Jos hänellä olisi penis, sanoisitko ei", huusin

"Kyllä sanoisin," hän huusi. Hän oli jääräpäinen ja järkähtämätön, ikään kuin aivan lyhyeksi ajeltu pää olisi jotenkin luonnostaan väärin. Olisiko tämä se asia, joka lopulta johtaisi avioeroomme? (Vanhempi 2)

Erimielisyys edellä on hyvin perustavanlaatuinen ja se saattoi olla jopa avioeron taustasy. Tutkimuksista tiedetään, että kaikki vanhemmat Suomessa eivät hyväksy lastensa transsukupuolisuutta (YLE 2018). Äitien osuus heistä on pienempi kuin isien, joten on todennäköistä, että tällaisia vakavasti eri mieltä olevia pariskuntia on meillä jonkin verran. Erimielisyys kuormittaa vanhempien parisuhdetta ja heijastuu koko perheen hyvinvointiin (Reynolds ym. 2014, 31).

Matkustamiseen liittyvää syrjintää distaalisen vähemmistöstressin lähteenä on kuvattu muissakin tutkimuksissa (Hidalgo & Chen 2019, 6), seuraavassa lainauksessa vanhempi kuvaa todellisuutta Suomessa:

Kirjastossa tai paikallisbussissa hän ei ole asioinut aikoihin. Moneen vuoteen hän ei voinut matkustaa pitkänmatkanbusseillakaan edullisemmilla ennakkolipuilla, koska niissä piti näyttää tunnisteena henkkarit bussikuskille ja siten taas outata itsensä. Lukemattomia pieniä nöyryytyksiä. (Vanhempi 1)

Alla olevan lainauksen vanhempi tekee yhteistyötä koulun kanssa turvatakseen lapsen oikeuden perustarpeiden tyydyttämiseen ja huolehtii samaan aikaan hänen turvallisuudestaan tulevaisuudessa. Hän miettii, kuten monet vanhemmat, kuinka transpoika tai -tyttö aikanaan löytää rakkautta ja onnea. Moni vanhempi joutuu toimimaan ”kokemuskouluttajana” (Nousiainen 2019, 144) eli ottamaan asiantuntijaroolin ja neuvomaan sukulaisia, koulua ja harrastuspaikkoja transasioissa ja erilaisissa käytännön järjestelyissä. Tämä aiheuttaa kuormitusta. Tässä aineistolainauksessa helpotus siitä, että lapsi on saanut elää rauhassa, kertoo, että vanhempi koki vähemmistöstressiä. Tulkintani mukaan hän varautui siihen, ettei niin välttämättä käy:

Onneksi lapsi on kotona, koulussa ja ystävien kesken saanut rauhassa elää sosiaalisesti poikana ja virallinen nimenmuutoskin hyväksyttiin maistraatissa. (Vanhempi 3)

Seuraavassa toinen vanhempi ajattelee hieman eri tavoin. Tässä kiteytyy mielestäni vanhemman halu piiloutua tavallisuuteen, elämään ilman stigmaa:

Emme halua olla erikoisia. Emme halua huomiota. Emme halua etuoikeuksia. Haluamme vain mahdollisuuden elää tavallista, tasapainoista ja hyvää elämää. Minun lapseni on lopulta vain ihan tavallinen tyttö. (Vanhempi 1)

Edellisessä lainauksessa vanhempi ei halua olla erikoinen ja herättää huomiota. Pohdin, haluako hän tällä vakuuttaa, että transsukupuolisuus ei ole mikään erikoisuudentavoitteluun pyr-

kivä temppu tai ideologinen valinta? Taustaksi tulkinnalle esitän, että esimerkiksi Susi Nousi-aisen mukaan 2010-luvun lopulla keskustelu on julkisuudessa käsitellyt sitä, onko transsukupuolisia oikeasti olemassa ja onko kyseessä vain jotain keksittyä (2020, 43). On mahdollista tulkita puheenvuoro paitsi vähemmistöstressin ilmauksena ("antakaa meidän olla rauhassa") myös sisäistetyn transfobian ilmauksena. Halutaan elää niin, että stigma on piilossa, kuten ennen lapsen transitiota. Lapsi on "tavallinen tyttö", kun hän ennen oli kenties epätavallinen poika.

Yhteenveto

Edellä olen käsitellyt sitä, minkälaisia tunnekokemuksia vanhempien puheenvuoroihin sisältyy. Ryhmittelin ne Abreun ym. tavoin ja esiin nostamani tunnekokemukset sopivat hyvin tähän ryhmittelyyn. Kaikki aineiston vanhemmat lähtökohtaisesti hyväksyvät lapsensa ja haluavat kulkea tämän rinnalla. Siksi ei ehkä olekaan yllättävää, kuinka voimakkaasti erilaiset muutosprosessit nousevat esiin tunnekokemuksissa. Alkujärkytyksestä selvitään ja mennään eteenpäin. Ymmärrys syvenee, empatia lisääntyy ja laajenee omasta lapsesta laajemmalle, kun pontimena on oman lapsen onnellisuus ja tulevaisuuden hyvinvointi.

Analysoin kokoamiani tunnekokemuksen kuvauksia myös vähemmistöstressin näkökulmasta. Vahva sitoutuminen lapsen tukemiseen toi mukanaan kuormittavaa huolta. Pelkoa esiintyi usean vanhemman kertomuksessa. Se liittyi ajatuksiin lapsen tulevaisuudesta, häneen kohdistuvasta syrjinnästä ja väkivallasta, sekä rakkauden löytämisen vaikeudesta ja yksinäisyydestä. Tämä pelko ja huoli täyttävät vähemmistöstressin tunnusmerkit.

Seuraavaksi luvussa kuusi esitän analyysini johtopäätökset sekä niihin perustuvia suosituksia.

Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tutkittiin vanhempien tunnekokemuksia ja vähemmistöstressin ilmenemistä. Vanhempi saa osansa lapsensa stigmasta, mitä he kokevat ja miten he selviävät?

Usean vanhemman puheenvuorossa kuvattiin ensijärkytystä lapsen sukupuolen vuoksi. Lapsi oli itse ottanut asian puheeksi tai lapsen sukupuolen ilmaisu oli järjestelmällisesti ollut eri kuin syntymäsukupuoli ja vanhempi oli viimein herännyt tähän. Abreu ym. ryhmittelevät ensimmäiset kokemukset omaksi ryhmäkseen ja sisällyttävät niihin lapsen oletetulle sukupuolelle epätyypillisen käyttäytymisen, vanhemman monenlaiset emotionaaliset reaktiot, kognitiivisen dissonanssin ja välttelykäytöksen sekä koetun tiedonpuutteen ja esteiden voittamisen. Omassa aineistossani esiintyi kaikkia tähän ryhmään kuuluvia kokemuksia: järkytystä, tulevaisuuden ja vaikean elämän pelkoa, tosiasioiden kieltämistä ja epäilyä sekä tunnetta siitä, että vanhempi ei tiennyt asioista tarpeeksi.

Tunnekokemuksissa korostuivat muutosprosessit. Muutosprosessin elementtejä aineistossani olivat tiedon etsintä ja kognitiivisen joustavuuden kehittyminen, tuen etsintä ja yhteyksien luominen transasiassa, esteiden ja eristäytyneisyyden kohtaaminen ja voittaminen, kehittyvä tietoisuus syrjinnästä ja empatian rakentuminen. Lisäksi vanhemmat kertoivat kokemistaan mielenterveyden haasteista, jotka äärimmillään saivat mielen ja maailmankuvan perusteellisesti järkkymään, ennen kuin he pystyivät asettumaan uuteen normaaliin ajan myötä. Syrjinnästä vanhemmat olivat hyvin tietoisia ja sen pelko oli läsnä kaikkien vanhempien puheenvuoroissa.

Resilienssi eli sitkeys tai kyky pysyä toimintakykyisenä vaikeissa muutostilanteissa ja palautua niistä (Kielitoimiston sanakirja 2018) ilmenee monista tutkimukseni vanhempien tunnekokemuksista. Kuten Erving Goffman kirjoittaa: "[...] on hyvin vaikeata ymmärtää, miten yksilöt, jotka käyvät läpi äkillisen muodonmuutoksen elämässään normaalista leimatuksi ihmiseksi selviytyvät psykologisesti; kuitenkin hyvin usein he selviytyvät." (1963, 158).

Muissakin tutkimuksissa on havaittu translasten- ja nuorten vanhempien kertovan lapsensa transsukupuolisuudesta seuranneen myönteisiä vaikutuksia. Niissä on kuvattu ihmissuhteiden parantumista, omien arvojen vahvistumista ja sen myötä aktivismin tulo elämään, sekä uusia henkilökohtaisia narratiiveja (Abreu ym. 2019)

Aineistoni ja sen analyysi vahvistavat hypoteesini siitä, että myös sukupuolivähemmistöön kuuluvien lasten ja nuorten lisäksi myös heidän vanhempansa kokevat vähemmistöstressiä. Tätä päätelmää tukevat myös muiden luvussa 2 esiteltujen tutkimusten havainnot vanhempien tunnekokemuksista. Kirjallisuuden perusteella oletan, että taustalla on mekanismi, joka on kuvattu ensin mielenterveyspotilaiden omaisten kohdalla, *courtesy stigma*, jossa leimautuneen ihmisen stigma heijastuu häpeänä ja piilotteluna myös perheeseen ja lähipiiriin (Goffmann 1963; Larson & Corrigan 2004, 88). Vähemmistöstressillä on vaikutuksia sekä mielenterveyteen että riskiin sairastua fyysisesti (Jaskari & Keski-Rahkonen 2021, 1783), mikä tulisi ottaa hyvin vakavasti, etenkin, kun kyseessä ovat lapset ja kokonaiset perheet.

Tämän tutkimuksen rajoitteena oli erityisesti tutkimukseen käytettävissä ollut yksi lukukausi. Tämä määritteli ennen kaikkea aineiston valintaa. Löytämäni aineisto osoittautui kuitenkin rikkaaksi ja käyttökelpoiseksi analyysini tarpeisiin.

Jatkotutkimuksena aion toteuttaa pro gradu -tutkielman, jonka aineistona ovat varta vasten pyydettyt kirjoitukset sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten vanhemmilta. Tässä tulevassa tutkimuksessa olisi mahdollista analysoida laajempaa aineistoa ja tarkastella aiheitani tätä tutkielmaa perusteellisemmin. Hidalgon ja Chenin (2019) ensimmäisessä tutkimuksessa aiheesta vähemmistöstressin merkkejä etsittiin toista tarkoitusta varten kootusta aineistosta ja lisäksi aineistoa oli pyydetty tavalla, joka tutkijoiden mukaan saattoi ohjata vastauksia ongelmakeskeiseen suuntaan. Jatkotutkimuksessani tätä on mahdollista välttää keräämällä aineisto tavalla, joka ei ohjaa vastauksia tiettyyn suuntaan. Horton (2022) puolestaan tutki vanhempia, joiden lapsi oli jo käynyt läpi sosiaalisen siirtymän toiseen sukupuoleen. Mielestäni on kuitenkin tärkeää tarkastella eri-ikäisten ja eri vaiheissa olevien lasten ja nuorten vanhempia, mikä onkin oma suunnitelmani. Vanhempien kokemukset transsukupuolisuuden diagnostiikkaan ja hoitoon keskittyneissä yksiköissä eivät nousseet esiin tämän tutkimuksen aineistossa. Uskon, että laajempi aineisto tarjoaisi näkymiä myös siihen suuntaan.

Tutkimukseni perusteella on jo eväitä suositella toimenpiteitä, joiden avulla vanhempien kuormitusta voidaan vähentää. Ensinnäkin suosittelen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisten entistä parempaa perehdyttämistä lasten ja nuorten sukupuolen moninaisuuden kysymyksiin sekä erityisesti sukupuoliristiriidan ja kehodysforian kohtaamiseen. Näin vanhemmat säästyisivät edes jossain määrin heitä kuormittavalta perehdyttäjän roolilta. Niin kauan, kun vanhemmat eivät voi olla varmoja mikä heitä odottaa lapsen mennessä uuteen kouluun tai harrastukseen, he kokevat ennakkoinnin aiheuttamaa vähemmistöstressiä. Valtakunnalliset, jo olemassa olevat velvoitteet ja toimintaperiaatteet, kuten perhekeskusten toimintaa ohjaavat periaatteet (THL) ja koulua sääntelevä lainsäädäntö tulisi panna täytäntöön samalla tavalla kautta Suomen. Sukupuolisensitiivinen työote, jossa tiedostetaan, miten sukupuoli ja muut ihmisyyden piirteet vaikuttavat ihmisen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin (Setlementtiliitto) tulisi saada sisäistetyksi osaksi kaikkea lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä.

Toinen suositukseni on, että tukea vanhemmille lisätään. Tarvetta on sekä asiantuntija-avulle että vertaistuelle. Tukea tulisi tarjota järjestelmällisesti kaikkien alaikäisten lasten vanhemmille, joiden lapsi ilmaisee sukupuoliristiriitaa ja jotka ovat siihen liittyvien asioiden vuoksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaina. Vanhemmat tarvitsevat tukea voidakseen tukea lapsensa myönteistä kehitystä ja hyvinvointia. Heitä tulisi myös tukea takaamaan turvalliset olosuhteet lapselleen yhteistyössä päivähoidon, koulun ja harrastusten kanssa. Vanhempien itsensä tulisi saada kokea kannattelua ja voimaantumista vertaisryhmissä.

Kolmas suositus on asenteita ja ennakkoluuloja käsittelevän kirjallisuuden perusteella (Brown, 2010; Erwin 2001) enemmän yleinen periaate kuin toimenpide-ehdotus: siellä missä ihmiset voivat elää omaa identiteettiään piilottelematta ja heitä kohdataan osana arkielämää, on myös enemmän suvaitsevia asenteita, jotka sallivat kaikkien ihmisten kasvaa ja kukoistaa lapsina ja vanhempina.

Lähteet

- American Academy of Pediatrics (2015, November 11) Gender identity development in children. Sivustolla: <https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/gradeschool/Pages/Gender-Identity-and-Gender-Confusion-In-Children.aspx> viitattu 15.4.2022
- APA American Psychological Association (2015) Guidelines for Psychological Practice with Transgender and Gender Nonconforming People. *American Psychologist*, vol 70(9), 832–864.
- Roberto L. Abreu, Dani E. Rosenkrantz, Jonathan T. Ryser-Oatman, Sharon S. Rostosky & Ellen D. B. Riggle 2019 Parental reactions to transgender and gender diverse children: A literature review, *Journal of GLBT Family Studies*, vol 15:5, 461-485.
- Berg, Päivi & Marja Kokkonen (2020) ”Et olis sekaryhmät, unisex-pukuhuone ja et opettaja olis jotenkin perehdytetty asiaan” – Sateenkaarinuoret, koululiikunta ja liikuntaharrastukset *Kasvatus & Aika* 14(3), 43–59.
- Braun, Virginia & Victoria Clarke (2022) *Thematic Analysis : a Practical Guide*. Los Angeles: SAGE
- Brown, Rupert (2010) *Prejudice: its social psychology*. Chichester:Wiley-Blackwell
- Boivin, Laure & Notredame, Charles-Edouard & Jardri, Renaud & Medjkane, François (2020) Supporting Parents of Transgender Adolescents: Yes, But How? *Archives of sexual behavior* vol 49:1, 81–83.
- CBS News 9.8.2020. [Federal court rules that transgender students must be allowed to use bathrooms that match their gender - CBS News](#) Viitattu 20.3.2022
- Cho, Sumi & Crenshaw, Kimberlé & McCall Leslie (2013) Toward a Field of Intersectionality Studies: Theory, Applications, and Praxis. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. vol 38:4, 785–810.
- Durwood, Lily & Katie A. McLaughlin & Kristina R. Olso (2016) ”Mental Health and Self-Worth in Socially Transitioned Transgender Youth.” *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* vol 56.2: 116–123
- Erwin, Phil(2014) *Attitudes and Persuasion*. Hove and New York: Taylor and Francis.
- Gendercriticalwoman blogi [Parents of ”Trans Kids”: 1 – @STILLTish. Gender Abolition \(gendercriticalwoman.blog\)](#) viitattu 14.04.2022
- Goffman, Erving (1963). *Stigma*. London: Penguin.
- Goffman, Erving (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin.
- Gove, Jennifer & Watt, Stuart (2004) *Identity and Gender*. Teoksessa Kath Woodward (toim.) *Questioning Identity: gender, class, ethnicity*. London and New York: Routledge, 43-78.

Hatzenbuehler, Mark L & Susan Nolen-Hoeksema & John Dovidio (2009) How Does Stigma “Get Under the Skin”? The Mediating Role of Emotion Regulation. *Psychol Sci.* vol. 20(10): 1282–1289. Yale University

Hidalgo, Marco A. & Chen, Diane (2019) Experiences of Gender Minority Stress in Cisgender Parents of Transgender/Gender-Expansive Prepubertal Children: A Qualitative Study. *Journal of family issues*, vol 40(7): 865–886.

Huuska, Maarit (2010) Transsukupuolisuuden tutkimus Suomessa. Teoksessa Tuija Saesma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino

Jaskari, Onni & Keski-Rahkonen, Anna (2021) Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. *Duodecim* vol 137(7): 1781-1788.

Kalra, Gurvinder (2012) Hijras: The Unique Transgender Culture of India. *International Journal of Culture and Mental Health* vol. 5(2), 121–126

Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Bergman, Hannah & Työläjä, Marja & Frisén, Louise (2018) Gender dysphoria in adolescence: current perspectives. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics* 2018 (9): 31–41.

Kaltiala-Heino, Riittakerttu & Työläjä, Marja & Suomalainen, Laura. 2018. *Duodecim* vol 134(20):2041-6

[Kielitoimiston sanakirja](#) Kotimaisten kielten keskus

Kehräjä-verkkolehti 19.3.2021 [“Kuvaile minulle miten masturboit?” – transnuorten asema hoitojärjestelmässä on synkkä – Kehräjä \(kehräaja.com\)](#) viitattu 11.4.2022

Lahti, Annukka & Aarnio, Kia & Moring, Anna & Kerppola, Jenni (toim.) (2020) Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla. Helsinki: Gaudeamus.

Larson, Jonathon & Corrigan, Patrick (2008) The Stigma of Families with Mental Illness. *Academic psychiatry : the journal of the American Association of Directors of Psychiatric Residency Training and the Association for Academic Psychiatry.* Vol 32:87 – 91.

Meyer, Ilan H & Russell, Stephen T & Hammack, Phillip L & Frost, Donna M & Wilson, B David M (2021) Minority stress, distress, and suicide attempts in three cohorts of sexual minority adults: A U.S. probability sample. *PLoS ONE* vol 16(3): e0246827.

Nousiainen, Susi (2020). *Sukupuoleen katsomatta: kuinka kohdata moninaisuus.* Jyväskylä: Atena.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628

Reynolds, Jenny & Houlston, Catherine & Coleman, Lester & Gordon, Harold (2014) *Parental Conflict : Outcomes and Interventions for Children and Families.* Bristol: Policy Press.

Roughgarden, Joan. *Evolution’s Rainbow (2013) Diversity, Gender, and Sexuality in Nature and People.* Berkeley, CA: University of California Press.

Saukko, Olli (2021) Kulttuurisota - mitä se itse asiassa tarkoittaa? *SAM Magazine*, vol 2021. <https://www.sammagazine.fi/puheenvuorot/kulttuurisota--mita-se-itse-asiassa-tar-koiittaa-6.111.27661.a6292bc427> viitattu 20.4.2022

Schumm, Walter R & Crawford Duane W. (2020) Is Research on Transgender Children What It Seems? Comments on Recent Research on Transgender Children with High Levels of Parental Support. *The Linacre quarterly* vol 87, no. 1: 9–24.

[Sateenkaarisanasto suomeksi Seta ry:n verkkosivuilla](#) viitattu 20.02.2022

SMOK Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus (2021) Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo. Helsinki: Seta-julkaisut.

Taavetti, Riitta & Alanko, Katariina & Hästbacka, Noora & Lehtonen, Jukka & Palojärvi, Inka (2020). Teoksessa Annukka Lahti & Kia Aarnio & Anna Moring & Jenni Kerppola (toim.). *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Helsinki: Gaudeamus, 25-39.

Tasa-arvolaki [Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [Tasa-arvosanasto - THL](#) viitattu 10.4.2022

Toomey, Russell B. (2021). Advancing Research on Minority Stress and Resilience

in Trans Children and Adolescents in the 21st Century. *Child Development Perspectives* 15:1 (96-102).

Translaki 28.6.2002/563

Translain uudistus [Translaki - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston asetus 422/2012 (Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteet)

West, Candace, and Don H. Zimmerman. "Doing Gender." *Gender and Society* 1, no. 2 (1987): 125–51. <http://www.jstor.org/stable/189945>.

Ylen juttu (2020) transsukupuolisesta entisestä kirkkoherrasta Marja-Sisko Aallosta [10 vuotta sitten Marja-Sisko Aalto ajettiin pois kotikaupungistaan – nyt ihmiset tulevat pyytämään sukupuolensa korjanneelta kirkkoherralta anteeksi \(yle.fi\)](#) viitattu 3.5.2022

Liite 1. Aineisto (viitattu 3.5.2022)

Vanhempi 1 [Lapseni on trans – mitä sitten? – Kehräätä \(kehräaja.com\)](#)

Vanhempi 3 [Lapseni on transsukupuolinen – kasvumatka alkoi jo varhaislapsuudesta | Vieraskynä | Vau.fi](#)

Vanhempi 4 [Madre de familia da consejos a padres de hijos transgénero - Gente - Cultura - ELTIEMPO.COM](#)

Vanhempi 2 [My Child Is Transgender: This Is How I Know | Parents](#)

Vanhempi 5 Aamulehti 21.11.2018 Tiina Ellilä [https://www.aamulehti.fi/i ihmiset/art-2000007453149.html](#)

Liite 2. Termilaatikko

HLBTIQ (tai LHBTIQ): homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit
Seksuaalinen suuntautuminen: seksuaalisen tai emotionaalisen vetovoiman kohdistuminen (homo, lesbo, hetero, bi, pan)

Homo: kokee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa samaan sukupuoleen

Lesbo: nainen, joka on kiinnostunut naisista

Biseksuaali: kokee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa sekä miehiin että naisiin

Panseksuaali: kokee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa kaikkia sukupuolia kohtaan, osittain

päällekkäinen termi biseksuaalin kanssa

Hetero: kokee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa muuta kuin omaa sukupuoltaan kohtaan

Sukupuoli-identiteetti: henkilön oma kokemus sukupuolestaan

Transihminen: laajemmin sukupuolivähemmistöt, transsukupuoliset, muunsukupuoliset ja transvestiitit

Transsukupuolinen: sukupuoli-identiteetti ei vastaa syntymässä määrättyä sukupuolta

Muunsukupuolinen: sukupuoli-identiteetti ei ole mies tai nainen

Cissukupuolinen: sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä määrättyä sukupuolta

Intersukupuolinen: synnynnäinen tila, jossa ihmisen sukupuoliset piirteet eivät ole yksiselitteisesti miehen tai naisen

Queer: ei halua määrittää omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuoltaan, on myös ajattelumalli ja akateeminen käsite (queer-tutkimus)

Cisnormatiivinen: kaikki ovat cissukupuolisia tai heidän pitäisi olla

Jaskarin ja Keski-Rahkosen (2021) pohjalta